

Culemborg, 7 januari 2018

Tekst: Galaten 2: 1-10

Thema: 'Slaaf of vrije'

Voorganger: ds. Henri Veldhuis

Gemeente van onze Heer, Jezus Christus,

Als ik zó'n brief had geschreven aan de gemeenten in de Betuwe, zoals Paulus aan de gemeenten in Galatië, in het huidige centraal-Turkije, dan was onze kerkenraad, denk ik, niet zo blij geweest. Want de toon van Paulus is heftig en scherp. Hij vervloekt zelfs iedereen die een ander evangelie preekt dan hij zelf verkondigt.

Maar toch -, wat mooi dat we die brief van Paulus hebben meegekregen in de bijbel. Uniek dat we een brief kunnen lezen die al zo'n twintig jaar na kruis en opstanding van Jezus geschreven is. Een brief die trilt van paasgeloof, die laat zien wat er bij de verkondiging van het evangelie op het spel staat, welke ommekeer ermee gemoeid is, hoe levens ten goede kunnen veranderen, een brief die aansprekend blijft door zijn persoonlijke karakter.

Paulus was vroeger een streng en fanatiek Farizeeër, die vanuit Jeruzalem leiding gaf aan de christenvervolging. Totdat hij op reis naar Damascus door Christus zelf werd getroffen, als door de bliksem. Hij kwam tot bekering en werd een even gedreven verkondiger van het evangelie, als hij het vroeger bestreed.

Gedreven, want een bekering verandert niet zomaar je karakter. Maar nu wel geweldloos en telkens weer met de nodige zelfkritiek in het licht van God. Daarmee heb je al twee kernpunten van bekering: niet meer gewelddadig maar liefdevol, en je leert kijken in de soms kritische spiegel van Gods Woord.

Als je dat kunt en weet van elkaar, dan mag je met de nodige mildheid kijken naar elkaar, als de ander soms emotioneel is, scherp of zelfs boos, zoals Paulus in zijn brief aan de Galaten. Want misschien staat er iets belangrijks op het spel, en mag je blij zijn met iemand die dat signaleert, ervoor waarschuwt, iemand die gewicht geeft aan de zaak door zijn emotionele inbreng.

Na zijn bekering was Paulus niet meteen op zendingsreis gegaan. Dat vergeten we wel eens, maar na zijn Damascuservaring duurde het nog ruim tien jaar voordat hij erop uit trok. Wat hij in die tijd heeft gedaan, weten we niet. Maar goed om te beseffen dat zijn bekering tien jaar de tijd kreeg om door te werken en volwassen te worden, alvorens hij de wereld introk om ook aan niet-joden de boodschap van bevrijding te brengen.

Wij kennen die boodschap (ik vertel elke zondag hetzelfde): dat wij onszelf tegenover God en elkaar niet hoeven te bewijzen door te voldoen aan honderd en meer joodse wetten, door ons te laten besnijden, door eerst te voldoen aan hoge eisen die je ouders, anderen of de maatschappij misschien aan je stellen.

De boodschap van Jezus is, dat wij door Gods liefde en genade *al op voorhand* recht van bestaan hebben, wie we ook zijn. Op dat bestaansrecht van God mogen we ons leven bouwen, zonder angst, zonder stress, zonder de zucht naar altijd maar meer. Op dat fundament kunnen we ook altijd tot inkeer komen, als we kwaad hebben gedaan, en opnieuw beginnen.

Het evangelie van Gods liefde klinkt zo eenvoudig, maar het kost vaak moeite eruit te leven, het te geloven voor jezelf, - om zó naar anderen en jezelf te kijken. Dat evangelie is zo inzichtelijk, maar ook een groot geheim voor een wereld vol angst, jaloezie en geweld.

Waarom is Paulus boos op de gemeenteleden van Galatië? Omdat ze weer bezweken zijn voor joods-christelijke predikers die hebben gezegd, dat ze toch wel besneden moeten worden, dat ze toch wel moeten voldoen aan de joodse geboden, willen ze als *reine* mensen bij Gods volk kunnen horen. Dus toch weer een voorwaardelijk evangelie, toch weer voorwaardelijke liefde. Voor Paulus wordt onze geestelijke vrijheid daarmee stuk gemaakt, en raakt Gods liefde bedorven.

Tegelijkertijd voelt Paulus zich wel kwetsbaar in zijn rol als apostel van de niet-joden. Ten opzichte van de andere apostelen stond hij op achterstand, en die kwetsbaarheid voel je achter zijn heftige reacties. Want de andere apostelen zijn leerling van Jezus geweest, - hij niet. De andere apostelen waren getuige van de Jezus' opstanding, - hij niet.

Daarom ziet Paulus zich vaak genoodzaakt zijn eigen apostelschap te verdedigen, en dan voel je zijn raakbaarheid. Als een soort nakomertje was hij ook apostel geworden, maar . . . toch wel geroepen door de opgestane Heer zelf. En dat hij, de meest fanatieke vervolger van christenen nu het evangelie verkondigt, moet toch ook wel een teken zijn. Door Christus zèlf was hij geroepen om het evangelie onder de heidenen te verkondigen; niet op aanwijzing van andere mensen, maar op grond van *eigen* roeping en Gods openbaring.

Vervolgens vertelt Paulus in Galaten 2, de tekst van deze morgen, over de legitimatie van zijn taak door de andere apostelen, met name Johannes, Petrus, en Jakobus, de broer van Jezus en nu leider van de gemeente in Jeruzalem. "Op grond van een openbaring" zegt Paulus, - en dus niet omdat hij ontboden werd -, was hij na veertien jaar naar Jeruzalem gegaan om zijn roeping en opvattingen voor te leggen aan de andere apostelen.

Reken maar dat het heftige discussies zijn geweest. Jakobus wilde graag dat ook de niet-joodse christenen gingen leven volgens de joodse wet. Petrus aarzelde maar stemde toch in met Paulus. Uiteindelijk werden ze het eens, dat niet-joden zonder de joodse wetten en rituelen toe mochten treden tot Gods volk en zijn gemeente, - op enkele regels na, die het vrije karakter van het evangelie niet zouden aantasten. Vanaf nu zou de vrije en onvoorwaardelijke liefde van Gods genade het hart vormen van alle geloof en ethiek, met alle consequenties van dien.

En die consequenties zijn groot. Want als elk mens recht van bestaan heeft op grond van Gods liefde, die aan alles vooraf gaat, dan zijn *alle* mensen dus gelijkwaardig, Jood en Griek, man en vrouw, heer en slaaf. Die consequentie trekt Paulus dan ook in zijn brief aan de Galaten. - Met andere woorden: de universele verklaring van de rechten van de mens is gebaseerd op de kern van het evangelie, met alle consequenties van dien voor ethiek, samenleving en politiek.

Zoveel staat er dus op het spel, als Paulus hoort dat de gemeenten van Galatië terug dreigen te vallen in oude theologie, die stelt dat je eerst aan van alles moet voldoen, wil je geaccepteerd worden door God en mensen. Als je dat oude leven weer gaat leven, zullen waardeverschillen tussen mensen er altijd blijven. Dan blijft het leven een strijd van zelfhandhaving en competitie, van angst, discriminatie en oorlog.

Het gaat in Paulus' heftige woorden dus niet alleen maar om de relatieve betekenis van een joodse wetten en rituelen, maar om het fundament van zowel ons persoonlijke leven als ook heel de samenleving. Het gaat om vrijheid of slavernij op alle gebieden.

Is onze maatschappij gebaseerd op de gelijkwaardigheid van alle mensen voor Gods aangezicht, of op het recht en de waarde van de sterkste, de rijkste of de meest vrome?. Dat is de kernkwestie die voor Paulus op het spel staat.

Paulus gebruikt daarbij de grote woorden van 'slavernij' en 'vrijheid'. Dat is beeldspraak in de tijd van het Romeinse Rijk, dat voor een belangrijk deel gebouwd was op slavernij. Vorige week zondag heb ik de slavernij genoemd in Zuid-Afrika, die begon met Jan van Riebeeck, - in deze kerk in 1619 gedoopt, waaraan we worden herinnerd door de gedenkplaat op de hoek van het koor en het zuidertransept.

De slavernij was trouwens niet een uitvinding van het christelijke Europa en het westerse kolonialisme; die was er al vanaf de vroegste tijden - denk aan Abraham - en in vele culturen. In Afrika was slavernij al vóór het kolonialisme wijd verspreid.

Maar dat is geen reden om het kwaad van de Europese slavernij te relativeren. Kwamen wij ook niet om het evangelie te verkondigen? En gaat dat niet over de gelijkwaardigheid van alle mensen krachtens Gods liefde en genade? We hadden beter kunnen weten en beter moeten doen.

In Christus is 'heer noch slaaf' zegt Paulus in Galaten 3. En in zijn brief aan Filemon vraagt Paulus aan Filemon om zijn weggelopen slaaf te behandelen als een gelijkwaardig broeder in Christus. In Nederland heeft het tot 1863 geduurd, voordat de slavernij werd afgeschaft. Zo lang - en nog veel langer - doen we erover om de kern van het evangelie voluit serieus te nemen, toe te laten in ons hart, in ons handelen, in onze politiek.

Het gaat om de liefde, zeggen we vaak. Het klinkt eenvoudig, maar het kost ons eeuwen dat evangelie vorm te geven. Een kleine troost misschien, dat we die worsteling ook al zien in de kring van de eerste en grote apostelen: Jakobus, Petrus en Johannes, - 'de drie steunpilaren' worden ze genoemd -, en Paulus.

Daarover doet Paulus een pijnlijk boekje open. Volgens joodse regels mocht je niet samen eten met niet-joden, want die werden beschouwd als *onrein*, niet gelijkwaardig dus. Hoeveel kwaad hebben al die reinheidswetten niet gedaan in het uitsluiten van mensen. In Antiochië ging Petrus als bekeerde christen-jood wel aan tafel met niet-joodse christenen. Dat lijkt een kleine stap, maar het was een revolutie. Want daarmee komt een eind aan het etnische onderscheid tussen volken die elkaar als onrein beschouwen, en die telkens weer de neiging hebben tot etnische zuivering, zoals nog niet zolang geleden op de Balkan.

Maar als er dan joodse christenen uit Jeruzalem op bezoek komen in Antiochië, die vinden dat iedereen zich moet houden aan de joodse reinheidswetten, wordt Petrus bang, - net zoals hij bang was toen Jezus voor de joodse rechtbank kwam. Petrus durft uit angst voor zijn joodse geloofsgenoten niet meer aan tafel te gaan met niet-joden.

Paulus is ziedend en verwijt Petrus huichelarij - publiekelijk nog wel. "Moet je dat nou zo doen?", denken wij misschien, "en er ook nog over schrijven?" Maar besef wat er op het spel staat. Zouden we moeten zwijgen, als een zwart gemeentelid of een homo geweigerd wordt

aan het avondmaal? Apostel zijn, ambtsdrager worden of medewerker, betekent ook dat je *vrij* bent, vrij durft te spreken en op jezelf durft te staan.

Ambtsdrager en medewerker ben je in je college of kerkenraad zonder last of ruggespraak. Dat geldt uiteindelijk voor elke gelovige: dat je van Godswege op beslissende momenten alleen durft te staan, om te zeggen en te doen waartoe je geroepen bent vanuit de vrijheid van het evangelie, voor Gods aangezicht en ook voor zijn spiegel.

In kerkenraad en gemeente zoeken we naar vrede en harmonie, naar eenheid en verbondenheid. Maar als de kern van het evangelie op het spel staat, als de vrijheid en waardigheid van andere mensen beschadigd wordt, moet je soms in vrees en beven alleen durven te staan, - niet uit eigenwijsheid of eigengereidheid, maar omdat jij je daartoe in alle bescheidenheid geroepen voelt, in Christus naam.

En zo kan het gebeuren dat Paulus tegenover Petrus en Jakobus komt te staan, de grondleggers van de wereldkerk die elkaar moeten aanspreken; een dramatisch en beslissend moment in de geschiedenis van de kerk.

Beste ambtsdragers en medewerkers die vandaag afscheid nemen of aantreden. Zolang ik predikant ben van de Barbara, ben ik dankbaar voor steeds weer een goede kerkenraad waar ik me thuis en veilig voel. We hebben wel eens bonje, er vallen wel eens woorden, want we zijn mensen met onze eigen karakters, zoals Paulus en Petrus.

Als kerkenraad en gemeente delen we ook het besef dat het evangelie van grote betekenis is, voor ons persoonlijk - en bij ons persoonlijk begint het altijd - en voor héél de samenleving. Er staat dus veel op het spel. En dat mag in onze kring gevoeld worden; dan mag het soms spannend zijn, vanwege onze betrokkenheid.

Erik, Hans-Wim en Lennie, dankjewel dat jullie als medewerker onze gemeente gedragen hebben, net zoals die zuilen van Jeruzalem. Tasja en Marian, dankjewel dat jullie collega's willen zijn van onze diakenen en kerkrentmeesters, in de kring van vrijheid die groeide rond Jakobus, Johannes, Petrus en Paulus, - in de kring van Jezus Christus.

Amen

Gebed van de zondag

Eeuwige, onze God, in het nieuwe jaar,

We hopen en verlangen
telkens zóveel van U,
in elke kerkdienst,
elke week en elk jaar.
En bent U het niet zelf
die zoveel verlangen in ons wekt?
Maar zo vaak valt het ons tegen,
moeten we zoveel verwerken
aan tegenslag, verdriet, pijn en gemis.
Zonder uw evangelie kunnen we niet,
maar mèt uw evangelie
is het ons vaak te weinig.

Geest van God,
breng ons uw troost,
uw kracht en hoop, -
genoeg om verder te kunnen
in de nieuwe week
en het nieuwe jaar.
Geef ons elkaar gedeelde hoop
en gedeelde *vreugde*
waarin we elkaar dragen,
als gemeente van Christus,
Amen